

POSTANOWIENIE

Dnia 9 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek

w sprawie z odwołania Z. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
z udziałem zainteresowanego: S. W.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 9 maja 2019 r.,
skargi ubezpieczonego o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego
wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 25 października 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

**odmawia przyjęcia do rozpoznania skargi ubezpieczonego o
stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku
Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 25 października 2017r.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z dnia 25 października 2017 r., oddalił apelacje ubezpieczonego S. W. i odwołującego się Z. K. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 30 sierpnia 2016 r., mocą którego oddalono odwołanie Z. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z dnia 13 listopada 2015 r. stwierdzającej, że ubezpieczony S. W., z tytułu stosunku pracy zawartego z płatnikiem składek M., podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu i chorobowemu od dnia 6 listopada 2012 r. z podstawą wymiaru składek wskazaną w decyzji.

W sprawie ustalono, że Z. K. prowadził działalność gospodarczą w zakresie rozbioru i sprzedaży drobiu i podrobów oraz w zakresie usług warsztatu samochodowego w P., do realizacji których zatrudniał pracowników, w tym od dnia 6 listopada 2012 r., na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, na stanowisku mechanika samochodowego, zatrudnił zainteresowanego S. W..

W lipcu 2012 r. Z. K. zawarł umowę - porozumienie między zakładami w trybie art. 23¹ k.p., na mocy którego spółka R. miała przejąć jako nowy pracodawca wszystkich jego pracowników, zaś w dniu 31 października 2012 r. spółka K. miał przejąć pracowników odwołującego się od dotychczasowego pracodawcy – spółki R.. Zatrudnieni pracownicy otrzymywali wynagrodzenia na konta bankowe przelewami od wymienionych spółek, po zapłacie przez odwołującego należności tych spółek. Kolejne przekształcenia spowodowały, że Z. K. rozwiązał zawartą umowę i w dniu 1 listopada 2013 r. przejął ponownie pracowników wykonujących pracę na jego rzecz i zgłosił ich do ubezpieczeń społecznych z tytułu umowy o pracę.

Sądy *meriti*, dla ustalenia czy ubezpieczony podlegał ubezpieczeniom społecznym w spornym okresie z tytułu zatrudnienia u odwołującego się, czy też z tytułu zatrudnienia u innego podmiotu, ustaliły czy faktycznie pozostawał on wówczas z odwołującym się w stosunku pracy. Podleganie ubezpieczeniu społecznemu wynika bowiem z prawdziwego zatrudnienia, a nie z samego faktu zawarcia umowy o pracę. Porozumienia o przejęciu pracowników odwołującego się w żadnym stopniu nie miały na celu faktycznego przejęcia, o którym mowa w art. 23¹ k.p., a jedynie stworzenie pozorów, że takie przejęcie miało miejsce. W konsekwencji zainteresowana spółka K. nie świadczyła na rzecz odwołującego się usług w zakresie warsztatu samochodowego, nie przejęła pracowników ani nie zatrudniła S. W.. Pozorna czynność jest nieważna (art. 83 § 1 k.c.) i nie wywołuje skutków prawnych. Zainteresowany S. W., przez podpisanie takiej umowy nie stał się więc pracownikiem zainteresowanej spółki, która w przedstawionych okolicznościach nie miała podstaw do zgłoszenia go do ubezpieczeń społecznych jako pracownika.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, spór sprowadzał się do oceny, czy odwołujący się Z. K., w okresie objętym sporem był pracodawcą S. W., a w związku z tym płatnikiem składek w stosunku do ubezpieczonego.

Skargę o stwierdzenie niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem wniosła pełnomocnik odwołującego się, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości.

W podstawach skargi wskazano na naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 38 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300, dalej ustawa systemowa); art. 83 ust. 1 ustawy systemowej oraz naruszenie przepisów postępowania cywilnego, to jest art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 177 § 1 pkt 3 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. w zw. z art. 477⁹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku jest nadzwyczajnym - a więc *ex definitione* - wyjątkowym środkiem zaskarżenia, przysługującym tylko wtedy, gdy łącznie spełnione są dwie przesłanki. Po pierwsze, przez wydanie zaskarżonego wyroku stronie została wyrządzona szkoda. Musi więc istnieć związek przyczynowy między wydaniem orzeczenia a powstaniem szkody, co strona wnosząca skargę powinna co najmniej uprawdopodobnić (art. 424⁵ § 1 pkt 4 k.p.c.). Drugą przesłanką wniesienia skargi jest brak możliwości zmiany lub uchylenia zaskarżonego wyroku w drodze przysługujących stronie środków prawnych (zarówno w chwili orzekania co do tej skargi, jak i w przeszłości). Przepis art. 424¹ § 1 k.p.c. wprowadza do Kodeksu postępowania cywilnego znane doktrynie pojęcie środków prawnych. Na ogół przyjmuje się, że pojęcie środków prawnych jest szersze od pojęcia środków zaskarżenia. Przez środki prawne należy więc rozumieć nie tylko zwyczajne środki zaskarżenia, czyli środki odwoławcze (apelację i zażalenie), inne środki zaskarżenia (w rozumieniu art. 363 § 1 k.p.c., określane również mianem szczególnych, jak np. sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, sprzeciw od nakazu

zapłaty w postępowaniu upominawczym) oraz nadzwyczajne środki zaskarżenia (przede wszystkim skargę kasacyjną i skargę o wznowienie postępowania). Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku jest dopuszczalna, gdy zmiana lub uchylenie orzeczenia w drodze jednego z tak rozumianych środków prawnych nie była i nie jest możliwa, (co strona musi wykazać w treści skargi - art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c.).

Zgodnie z art. 424⁹ k.p.c. Sąd Najwyższy odmawia przyjęcia do rozpoznania skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jeśli skarga jest oczywiście bezzasadna. Bezzasadność skargi jest oczywista, gdy już z jej treści, bez głębszej analizy i jurydycznych dociekań, wynika, że nie zostałaby uwzględniona, czyli Sąd Najwyższy oddaliłby ją (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 13 października 2011 r., II BP 10/11, niepubl.; z dnia 26 sierpnia 2008 r., III BP 3/08, OSNP 2010 nr 1-2, poz. 13). Oceny czy skarga jest „oczywiście bezzasadna” należy dokonywać w powiązaniu z pojęciem „niezgodności orzeczenia z prawem” (art. 424⁵ § 1 pkt 3 i 6 k.p.c.).

Orzeczenie niezgodne z prawem w rozumieniu art. 424¹ k.p.c. to orzeczenie, które jest sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami i z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć albo zostało wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa, które jest oczywiste i nie wymaga głębszej analizy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2010 r., I BP 2/10, LEX nr 1515190). W sytuacji, gdy z bezpośredniego oglądu sprawy wynika, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia byłaby oddalona, trzeba przyjąć, iż jest ona oczywiście bezzasadna w rozumieniu 424⁹ k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 22 sierpnia 2013 r., II BP 5/13, LEX nr 1555402; z dnia 26 sierpnia 2008 r., III BP 3/08, OSNP 2010 nr 1-2, poz. 13).

Zgodnie z art. 424⁴ k.p.c. skargę można opierać na podstawie naruszenia prawa materialnego lub przepisów postępowania, które spowodowały niezgodność orzeczenia z prawem. Podstawą skargi nie mogą być jednak zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, co powoduje, że zarzuty skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia dotyczące naruszenia prawa materialnego muszą być oparte na faktach ustalonych przez sąd,

a nie powoływanych przez stronę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007 r., II CNP 87/07, LEX nr 487545).

Przenosząc powyższe uwagi na grunt przedmiotowej sprawy, skarżący wskazał w petitum skargi na naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest art. 38 ust. 1 i art. 83 ust. 1 ustawy systemowej. Dyspozycja tych norm w zestawieniu ze stanem faktycznym sprawy nie pozwala na przyjęcie tezy o oczywistym naruszeniu prawa.

Normy prawa ubezpieczeń społecznych są uznawane za część składową prawa zabezpieczenia społecznego, mającego charakter odrębnej gałęzi prawa. W konsekwencji stosunki prawne powstające na gruncie obowiązywania norm tej gałęzi prawa należą do kategorii stosunków prawa zabezpieczenia społecznego. Do cech kategoryalnych ubezpieczeń społecznych należy przymus ubezpieczenia, wyrażający się w pozbawieniu stron (zarówno osoby podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia, jak i instytucji ubezpieczeniowej) autonomii woli w zakresie nawiązania stosunku ubezpieczenia społecznego. Przepisy prawa wyliczają enumeratywnie kategorie podmiotów objętych przymusem ubezpieczenia, a powstanie stosunku prawnego między ubezpieczonym i instytucją ubezpieczeniową następuje automatycznie wskutek wypełnienia przez ubezpieczonego ustawowych przesłanek.

Zgodnie z katalogiem zadań Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, zawartym w art. 68 ust. 1 ustawy systemowej, do jego zadań należy w szczególności stwierdzanie i ustalanie obowiązku ubezpieczeń społecznych. Obowiązek ten szczegółowo uregulowany został w przepisach rozdziału 2 ustawy (art. 6-14), a decyzje ustalające istnienie tytułu ubezpieczenia oraz obowiązek ubezpieczenia mają charakter deklaratoryjny. Skoro organ rentowy, w ramach uprawnień ustawowych, ma prawo stwierdzać obowiązek ubezpieczenia, a co za tym idzie ustalać istnienie takiego obowiązku lub jego brak, to oznacza, że organ rentowy jest także uprawniony do badania, czy określona umowa, stanowiąca tytuł do ubezpieczeń społecznych była faktycznie wykonywana na warunkach w niej wymienionych.

Uprawnienie i obowiązek organu rentowego do ustalenia tytułu ubezpieczeń jest przy tym niezależny od kompetencji innych organów kontroli i ochrony prawnej.

Organ rentowy jest władny dokonywać samodzielnych ustaleń w zakresie istnienia tytułu do ubezpieczenia społecznego, podobnie jak sądy rozpatrujące odwołanie od decyzji wydawanych w takich kwestiach. Co więcej, art. 83 ust. 1 pkt 1 i pkt 2 ustawy systemowej uprawnia organ rentowy do wydania decyzji indywidualnej, m.in. w zakresie dotyczącym zgłaszania do ubezpieczeń społecznych i przebiegu ubezpieczeń. Organ rentowy może zatem z urzędu wydać decyzję stwierdzającą podleganie bądź niepodleganie przez ubezpieczonych ubezpieczeniom społecznym.

W postępowaniu sądowym przedmiotem oceny jest zgodność z prawem, w aspekcie formalnym i materialnym, decyzji wydanej przez organ rentowy na wniosek lub z urzędu. Jest to zatem postępowanie kontrolne, a sąd może zmienić decyzję i orzec co do istoty sprawy, jeśli stwierdzi, że organ rentowy uchybił prawu.

Zgodnie z jasnym brzmieniem art. 38 ustawy systemowej, w razie sporu dotyczącego obowiązku ubezpieczeń społecznych Zakład wydaje decyzję osobie zainteresowanej oraz płatnikowi składek. Przepis ten wyznacza normatywną podstawę do wydawania przez ZUS decyzji rozstrzygających spór dotyczący obowiązku ubezpieczeń społecznych. Z uwagi na publicznoprawny charakter stosunku ubezpieczenia społecznego i związaną z nim wielopodmiotowość (organ rentowy - ubezpieczony - płatnik składek) należy przyjąć, że omawiana regulacja dotyczy zarówno sytuacji, w której spór w przedmiocie istnienia obowiązku ubezpieczeń społecznych wystąpił między ubezpieczonym i płatnikiem składek, jak również wtedy, gdy ZUS, działając z urzędu (nawet wbrew zgodnej woli ubezpieczonego i płatnika składek), doszedł do przekonania, że określona osoba fizyczna podlega lub nie podlega obowiązkowi w zakresie ubezpieczeń społecznych (zob. „Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz” pod red. B. Gudowskiej, J. Strusińskiej-Żukowskiej, C.H.BECK, Warszawa 2011, s. 562). Pojęcie „sporu dotyczącego obowiązku ubezpieczeń społecznych” odczytywać trzeba w powiązaniu z przepisem art. 83 ust. 1 ustawy systemowej, mającym charakter regulacji szczególnej wobec art. 38 ust. 1 tej ustawy. Mogą to być więc decyzje dotyczące m.in. zgłaszania do ubezpieczeń społecznych, ustalania płatnika składek, przebiegu ubezpieczeń, ustalania wymiaru składek i ich poboru.

Żeby jednak wykazać, że w rozpoznawanej sprawie spór w przedstawionym rozumieniu nie zaistniał, należy zmienić optykę i spojrzeć na zagadnienie przez

pryzmat przepisów ustawy systemowej ustalających zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym. I tak, stosownie do treści art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 8 ust. 1 oraz art. 11 ust. 1, art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 ustawy systemowej, obowiązkowo przedmiotowym ubezpieczeniom podlegają osoby będące pracownikami, od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku. Innymi słowy o podleganiu ubezpieczeniom społecznym, obowiązku zapłaty określonych składek bądź o istnieniu prawa do świadczeń przesądza w pierwszej kolejności istnienie tytułu do ubezpieczenia społecznego, który zgodnie z art. 6 do 15 stanowi o podleganiu obowiązkowo lub dobrowolnie określonym jego rodzajom.

Ustawa systemowa nie zawiera własnej definicji pojęcia pracownik. Jego znaczenie należy odczytywać zatem zgodnie z treścią art. 22 k.p., z którego wynika, że decydujące znaczenie dla uznania istnienia stosunku pracy ma wykonywanie za wynagrodzeniem pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę - bez względu na nazwę umowy oraz, że nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu powyższych warunków wykonywania pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2010 r., II UK 286/10, OSNP 2011 nr 17-18, poz. 237). Z ustaleń faktycznych dokonanych w sprawie wynika jednoznacznie, że S. W. świadczył pracę w warunkach określonych w art. 22 § 1 k.p. na rzecz i pod kierownictwem skarżącego. On też ponosił ryzyko zatrudnienia S. W.. W konsekwencji stosunek pracy, stanowiący tytuł ubezpieczenia, istniał między skarżącym Z. K. (pracodawcą) a S. W..

Ustawa systemowa nie zawiera również definicji płatnika składek, wymienia jedynie enumeratywnie podmioty, które posiadają ten status w określonej sytuacji faktycznej. Przyjąć można, że płatnikiem jest osoba lub jednostka organizacyjna zobowiązana do obliczenia, pobrania i przekazania do ZUS należnych składek. Zgodnie zaś z art. 4 pkt 2 lit. a ustawy systemowej, płatnikiem składek w stosunku do pracowników jest pracodawca, przy czym według ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jest on rozumiany zdecydowanie szerzej niż na gruncie kodeksu pracy. W konsekwencji ustalenia przez Sąd *meriti* istnienia stosunku pracy między skarżącym Z. K. (pracodawcą) a S. W., płatnikiem składek w stosunku do S. W. jest Z. K..

Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, że orzeczenie wydane przez Sąd Apelacyjny w [...], nie posiada cechy nieprawidłowości, która ma charakter kwalifikowany, elementarny i oczywisty.

W dalszej części należy podkreślić, że Sąd Najwyższy wielokrotnie orzekał, że niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia w rozumieniu art. 421¹ § 1 k.p.c. oznacza jego niezgodność z prawem podmiotowym, czyli z przepisem prawa materialnego, z którym koliduje zawarte w orzeczeniu rozstrzygnięcie co do istoty sprawy (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 15 października 2015 r., III CNP 19/15, LEX nr 1823321 i z dnia 17 lutego 2016 r., III CNP 32/15, LEX nr 2012109). Niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia nie może zatem polegać na tym, że zostało ono wydane z naruszeniem przepisów prawa procesowego, mimo to bowiem może być ono prawidłowe i zgodne z prawem regulującym dany typ stosunku prawnego. Innymi słowy uchybienia procesowe same przez się nie przesądzają jednak o tym, że wyrok jest niezgodny z prawem, a skarga powinna podlegać uwzględnieniu. Prawo procesowe ma w przeważającej mierze charakter instrumentalny, a jego podstawowa funkcja w systemie prawnym, mimo akcentowanej autonomii, nie ma samoistnego charakteru, lecz polega na ochronie praw podmiotowych, których źródłem jest prawo materialne (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2017 r., I CNP 7/17, LEX nr 2433072).

Z tych względów, na podstawie art. 424⁹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.